

Ny Forskning i Grammatik

Titel: Det attributive adjektivs placering på fransk

Forfatter: Henning Nølke

Kilde: M. Herslund (red.). *Ny Forskning i Grammatik* 3, 1996, s. 49-83

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nfg/issue/archive>

© Forfatterne og Odense Universitetsforlag 1996

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af *Ny Forskning i Grammatik* (1993-2012) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Det attributive adjektivs placering på fransk

Henning Nølke
Franskprojektet

Certainement, après avoir bien cherché, je n'ay point trouvé que l'on puisse establir aucune reigle, ny qu'il y ayt en cela un plus grand secret que de consulter l'oreille.
(Vaugelas, 1647, Tome I: 309)

Introduktion

Det franske substantivsyntagme har følgende grundstruktur:

SUBSTANTIVSYNTAGMET

Determinativ	Forfelt	Kerne	Bagfelt
--------------	---------	-------	---------

Som hovedregel står alle attributiver i bagfeltet. Enkelte ordtyper kan dog i særlige tilfælde klemme sig ind i forfeltet. Det gælder fx numeralier. Adjektiverne er den eneste konstituenttype, der kan befinde sig såvel i forfelt (foranstilling) som i bagfelt (efterstilling)¹. Her kommer ordstillingsprincipperne og deres indbyrdes konkurrence virkelig på prøve. Adjektivets placering i forfelt eller bagfelt har da også optaget grammatikerne igennem århundreder. Ifølge Bjørn Larsson er der skrevet mere end 7000 sider om emnet (Larsson 1994:9), og alligevel må mange aspekter af problematikken siges stadig at ligge hen i mørke. Naturligvis har man afdækket visse ret klare regler. For eksempel er farveadjektiver altid efterstillet (men *une verte pelouse*²), og de elementære adjektiver er foranstillet (men *un homme très grand*). Selv disse regler gælder dog, som det fremgår ikke 100%, og man har derfor tilføjet nogle

principper for, hvornår sådanne adjektiver flyttes fra deres normale pladser. Således er en græsplæne per natur grøn. *Verte* er derfor „épitète de nature“, som altid foranstilles. Omvendt er det tilføjelsen af adverbiet *très*, der fremprovokerer efterstilling af det elementære adjektiv *grand*. Sådant virker *très* dog ikke altid. Det hedder *la conférence officielle*, men *la très officielle conférence*. Dertil kommer, at et stort flertal af adjektiver tilsyneladende findes lige hyppigt foran- og efterstillet. Nogle har klart forskellig betydning i de to stillinger. Der er forskel på *une maison ancienne* og *une ancienne maison*, medens andre tilsyneladende betyder det samme i de to positioner: Der er næppe stor forskel (om overhovedet nogen) på *une énorme maison* og *une maison énorme*. Derimod er *un énorme mangeur* bestemt ikke det samme som *un mangeur énorme*.

Problemerne er legio, og det samme er det antal forklaringsforsøg, der har været foretaget. Hovedproblemet består i at afgøre, om et givet adjektiv i en given situation skal foran- eller efterstilles. Vi³ vil først opstille en række faktorer, den traditionelle grammatik peger på (afsnit 1.) for derefter at gennemgå og kritisere nogle teorier, der omhandler dette problem, og som peger på enkelte faktorer, som skulle have en afgørende rolle for valget (afsnit 2. og 3.). I afsnit 4. vil vi så vise, at fokalisering inden for substantivsyntagmet er en afgørende faktor i denne sammenhæng, og i de to sidste afsnit ser vi endelig på fokaliseringsteoriens eksplikative (afsnit 5.) og deskriptive kraft (afsnit 6.)

1. Faktorer: traditionen

Statistikkerne viser, at adjektiver i ca. 35% af alle tilfælde er foranstillede – det er strukturen AS – og i ca. 65% af tilfældene er efterstillede – det er strukturen SA⁴. De viser også, at der er meget stor forskel på de enkelte adjektivers stabilitet mht. valg af position, og de viser, at et væld af forskellige faktorer tilsyneladende kan spille ind. Ikke blot er nogle adjektiver hyppigere foranstillet end andre, men det gælder også, at visse teksttyper har hyppigere foranstilling end andre, at man oftere har foranstilling i visse substantivsyntagmetyper end i andre osv. Ja, det ser endda ud til, at tendensen til foran- eller efterstilling kan afhænge af geografisk område, af sprogbrugers alder og køn m.m.m. Allehånde forskellige parametre (fonetiske, semantiske, pragmatiske, usus, stil, ...) synes altså at kunne spille en rolle for valg af position, og man forstår, at

det er vanskeligt at finde én forklaring eller ét forklaringsprincip for adjektivets placering i for- eller bagfelt.

Efter en vis traditionel opfattelse kan man udskille en lille gruppe „elementære adjektiver“, nemlig *grand (gros) – petit, bon – mauvais, vieux – jeune, vrai – faux, beau, joli* (jf Pedersen *et al* 1980:163). Disse er normalt foranstillet, medens resten af adjektiverne normalt skulle være efterstillede. Forskellige principper kan så medføre, at adjektiverne „flyttes“ i forhold til deres normalposition. Tilføjelse af adverbier til adjektivet kan således medføre efterstilling af elementære adjektiver: *une jolie femme*, men (evt.) *une femme très jolie*, og normalt efterstillede adjektiver kan foranstilles, hvis de derved kan få en betydning, der minder om de elementæres: *à d'immenses distances*, eller hvis de tjener til at fremhæve eller postulere en iboende egenskab: *une rude épreuve, une ferme résolution*. Endelig plejer man at nævne en række adjektiver, der har klart forskellig betydning i for- og bagfelt, fx *ancien, brave, fameux, pauvre, simple*. Disse „regler“ kædes ofte sammen med en beskrivelse af for- henholdsvis bagfeltets semantiske værdi. Foranstillet får adjektivet en upræcis, generel, kvantificerende, subjektiv, banal værdi. Det smelter så at sige sammen med substantivet. Der sker en slags „betydningsreduktion“ (To-geby 1985:182). Efterstillet derimod får adjektivet en præcis, specifik, klassificerende, objektiv værdi. Substantiv og adjektiv indeholder hver sin selvstændige nye oplysning. Adjektivet bevarer sin „fulde værdi“. Til disse beskrivelser føjes så ofte bemærkninger om, at afsender i sit valg kan tage stilistiske og rytmiske hensyn.

Der er næppe tvivl om, at der her er tale om stærke tendenser; men der er for mange tilfælde, der ikke finder deres forklaring i så simpel og upræcis en model. For det første viser undersøgelser af store korpora (især Damourette & Pichon 1911-1930; Forsgren 1978; Larsson 1994; Wilmet 1980), at flere af de nævnte elementære adjektiver findes stort set lige hyppigt i for- og bagfelt, hvorimod visse ikke-elementære faktisk langt oftest er foranstillet. Dette kan man selvfølgelig redde ved simpelt-heden at omdefinere klassen og sige, at der er tre ægte elementære adjektiver: *vrai, nombreux* og *vaste*, og yderligere otte adjektiver, der langt oftest er foranstillede: *fameux, excellent, véritable, innombrable, immense, magnifique, superbe, célèbre* (jf Larsson 1994: 226). Lister af denne art har dog ringe forklaringsværdi i sig selv, og man kan aldrig være sikker på, at nye

statistikker ikke vil give nye resultater. For det andet – og værre – er det dog, at principperne for ændring af normalstilling ikke blot er så løst formuleret, at de er vanskelige at bruge, de er også forskelligartet af natur; og alleruheldigst er det måske, at man tilsyneladende finder mange modeksempler, hvilket det dog er svært at være helt sikker på, netop pga. den vage formulering.

Problemet synes at være, at man har manglet både tilstrækkelige empiriske undersøgelser og en samlende teori. I de seneste 25 år er der dog blevet foretaget en række meget grundige undersøgelser, og flere teorier har set dagens lys. Som på så mange andre punkter har allerede Damourette & Pichon, som vi skal se, foregrebet mange af senere tiders ideer. På grundlag af et meget omfattende eksempel materiale, foreslog de allerede for ca. 80 år siden, at både adjektiv og substantiv bevarer deres fulde selvstændige værdi ved efterstilling af adjektivet. Resultatet er, at substantivet får tilknyttet „une qualité permanente“. Ved foranstilling derimod smelter substantivets og adjektivets betydning sammen, og der dannes en ny substantiel størrelse med midlertidig, evt. uafhængig eksistens (jf tome II, s.41)⁵. Denne idé er en klar præcisering i forhold til tidligere tanker, og er en forløber for flere af de mere stringente teorier, vi finder senere.

Erwin Reiner (1968) giver en glimrende oversigt over de forklaringer, der har været foreslået lige fra John Palsgrave i 1530 frem til vor tid. Det fremgår helt klart, at der er en masse forskellige faktorer på spil. En oversigt over disse kan give os en første idé om, hvor vi skal søge en teoretisk holdbar forklaring, der kan sætte os i stand til at opstille nogle regler. Forskellene præsenteres på mange forskellige niveauer. Der er bred enighed om, at følgende egenskaber er knyttet til henholdsvis for- og bagfelt:

FORFELT (AS)

BAGFELT (SA)

Feltet får tillagt en betydningstype

Subjektiv værdi

(*triste personnage, simple soldat*)

Objektiv værdi

(*personnage triste, soldat simple*)

Adjektiv+Substantiv udtrykker én
tanke (sammensmeltet)

(*virginale robe*)

Substantiv+Adjektiv udtrykker to
tanker

(*robe virginale*)

Banal, forventet kvalifikation,
herunder anaforisk værdi

(*J'ai vu un éléphant énorme. ... Cet
énorme éléphant buvait de l'eau,*
citeret efter Waugh 1977:132)

Egentlig ny oplysning

(1. *J'ai vu un éléphant énorme* →
2.)

Iboende egenskab „*épithète de
nature*“

(*fidèle abonné, verte pelouse*)

Ny oplysning, klassificerende
værdi

(*abonné fidèle, pelouse jaune*)

Adjektivets betydning svækkes,
semfattig

(*Je suis l'unique fils, ...*)

Adjektivets fulde betydning be-
vares, semrig

(*, ... mais pas fils unique*)

Overført betydning

(*une brillante carrière*)

Bogstavelig betydning

(*une lampe brillante*)

Morfemagtig

(*un parfait accord*)

Leksemagtig

(*un accord parfait*)

Numeral, kvantificerende værdi

(*pure bêtise, première scène*)

Distinktiv værdi

(*eau pure, scène première*)

Determination
(*première scène*)

Kvalifikation
(*scène première*)

Modifikation af substantivet
(*heureux poète*)

Beskrivelse af substantivet
(*poète heureux*)

Adjektivet kvalificerer en verbalhandling, der er indeholdt i substantivets betydning „adverbiel foranstilling“
(*un énorme mangeur, un bon joueur de tennis*)

Verbal natur, prædikativ værdi (ofte svarende til en relativsætning)
(*un mangeur énorme, un joueur de tennis bon*)

Typer af adjektiver

Elementære adjektiver
(*grand, petit, beau, ...*)

Andre adjektiver, især farveadjektiver og relationelle adjektiver (herunder „pseudo-adjektiver“, der betegner race og nationalitet, jf Bartning 1980)

Hyppigt brugte adjektiver

Sjældnere adjektiver

Adjektiver med bred betydning
(*vaste, gigantesque*)

Adjektiver med snæver betydning
(*spacieux, géant*)

Korte, enkle adjektiver

Lange adjektiver

Adjektiver med præfikset *-in*
(Wilmet 1986:136-137)

Adjektiver på *-el*, verbaladjektiver

Sammensatte, ubøjelige adjektiver af typen *bleu clair*, (*une robe vert bouteille* (denne type er altid efterstillet)

Synkategorematiske adjektiver

Kategorematiske adjektiver

Avalente adjektiver

Valente adjektiver

(selv uudtrykte valensled synes at spille ind: *un homme fier, une fille amoureuse*)**(Andre) formelle faktorer**

(især afdækket af Mats Forsgren (1977))

Efter bestemt determinativ

Efter ubestemt determinativ

Ved tunge substantivgrupper (især med tre eller flere stavelser samt ved sammensatte substantiver)

Ved lettere substantivgrupper

(Superlativ er lige hyppigt for- og efterstillet)

Ved komparativ dannet med *plus* eller *moins*, især hvis fulgt af sammenligning(Ved tilføjelse af *très* i specielle sammenhænge, ex: *la très officielle conférence, une très amicale poignée de main*)

Når adjektivet får tilføjet komplementer (specielt adverbier eller præpositionssyntagmer)

(Normalt) som subjekt

I konteksten *pas ... de* —

Derudover nævnes en række forskelligartede faktorer, der skulle kunne have en ikke nærmere defineret indflydelse. Det kan fx dreje sig om:

- afsenders stilistiske hensigter (fx arkaismer)
- rytmiske og/eller eufoniske hensyn
- analogi
- geografiske forskelle
- genre (foranstilling skulle være mere udbredt i moderne tekster og i visse genrer, som fx journalistik)

Endelig er de fleste forfattere enige om, at der findes en mindre gruppe adjektiver, der får helt forskellig betydning alt efter, om de står i for- eller bagfelt. Det gælder fx *certain* (foran „en vis“/„visse“; efter „sikker“/„pålidelig“), *pauvre* (foran „stakkels“, efter „fattig“) og *propre* (foran „egen“, efter „ren“). Damourette og Pichon (1911-1930) opregner hele 53 sådanne par.

Som det fremgår af ovenstående liste, er nogle af de nævnte faktorer af ret intuitiv karakter, medens andre er mere formelle. Afdækningen af en række formelle faktorer skyldes først og fremmest Mats Forsgrens grundige undersøgelser fra 1978. Forsgren har på grundlag af et omfattende korpus bestående af især eksempler fra aviser afdækket en række kraftige, formelle tendenser, der er nævnt i oversigten. Forsgren knytter endvidere semantiske kommentarer til sine statistiske resultater, hvilket gør dem ekstra nyttige. Blandt Forsgrens mere overraskende resultater skal i øvrigt nævnes, at hans undersøgelser tyder på, at den ledfunktion, substantivsyntagmet udfylder i sætningen, også kan have betydning i visse tilfælde. For eksempel finder man langt oftere foranstilling i substantivsyntagmer, der fungerer som subjekt end i substantivsyntagmer, der fungerer som subjektsprædikat. Endelig indeholder Forsgrens bog en grundig analyse af adjektivets placering i forbindelse med sammensatte substantiver.

2. Enhedsteorier

Der er altså ingen tvivl om, at en lang række faktorer spiller ind på placeringen af et givet adjektiv i et konkret tilfælde. Mange af disse faktorer supplerer hinanden, medens andre kan komme i konflikt. Problemet bliver så vægtningen af faktorerne. Det ideelle ville selvfølgelig være, om man kunne finde et simpelt bærende princip, der kan forudse og forklare eksistensen af alle de registrerede data. Det er netop, hvad nogle nyere forskere har forsøgt. Vi skal her nævne fem sådanne enhedsteorier⁶.

Harald Weinrich foreslår i en lille artikel fra 1966 en meget enkel løsning, som er specielt interessant derved, at den bygger på et generelt, strengt strukturalistisk princip for ordstilling eller rettere for rækkefølgen af de mindste betydningsbærende størrelser, som han kalder *monemes*. Da man ikke ved, hvad et ord er, siger han, må man nøjes med at

studere „monemstilling“. Han viser så, at foranstilling på fransk bruges til (bundne) morfemer, medens efterstilling benyttes til leksemer. Deraf følger følgende simple regel: Det foranstillede adjektiv fungerer som (bundet) morfem, det efterstillede som leksem (1966:85). Vi skal se, at Weinrich er den eneste, der på denne måde placerer problematikken i et mere generelt perspektiv.

Erwin Reiner (1968) forsøger efter sin grundige gennemgang af tidligere arbejder selv at finde frem til et enkelt styrende princip. Hans udgangspunkt er ideen om, at valget mellem for- og bagfelt er styret af stilistiske hensyn. Nu kan stilbegrebet næppe siges at være veldefineret i lingvistik, og det synes da også umuligt at opstille egentlige operationelle regler ud fra Reiners analyse. Hans løsning er, at foranstilling af adjektivet „exprime l'attitude d'absorption du sujet parlant“, medens efterstilling svarer til „l'attitude d'objectivation“ (*ibid.*:375). En sådan teori er vanskelig at efter- (eller mod-) bevise, fordi den betjener sig af vage termer; men Reiner peger på et overordentlig væsentligt træk: for at kunne sige noget seriøst om adjektivets placering, er man nødt til at inddrage en analyse af hele det substantivsyntagme, det indgår i. Samspillet mellem substantiv og adjektiv spiller en afgørende rolle både på formelt og funktionelt plan.

Linda R. Waugh (1977) præsenterer en teori, der ifølge forfatteren selv er i stand til at forklare adjektivets placering ud fra nogle ganske enkle principper. Udgangspunktet er, at den betydning, et adjektiv får i en konkret anvendelse, opstår som en kombination af to betydningskonstanter: adjektivets egen semantisme og den betydning, der er knyttet til dets position. Waugh placerer eksplicit sin teori på *langue*-niveau og henviser derfor mindre (og sommetider større!) variationer som værende *parole*-fænomener, som hendes teori ikke kan tilbyde nogen forklaring på. Inspireret af Roman Jakobsons strukturalisme forklarer hun positionens værdi ud fra ideen om markerethed: AS er den markerede struktur på fransk, SA den umarkerede. Foranstilling tilføjer altså en ekstra betydning, og det drejer sig ifølge Waugh om en deiktisk betydning, der er situationsafhængig. I AS modificerer adjektivet *deiktisk* “not only the substantive but also the lexical meaning of the substantive“ (*ibid.*:89-90). Waugh definerer intetsteds sin anvendelse af termen 'deiktisk'; men hendes eksempler giver en idé om, hvorledes den skal op-

fattes. På grund af den deiktiske værdi afhænger det foranstillede adjektivs betydning på afgørende vis af substantivets betydning, medens det efterstillede adjektiv altid betyder stort set det samme ligegyldigt, hvilket substantiv det knytter sig til. For eksempel, siger hun, afviger betydningen af *heureux* i *poète heureux* ikke synderligt eller systematisk fra dets betydning i *homme heureux*. Foranstillet derimod farves adjektivet af hele konteksten. I *un heureux poète* betyder *heureux*, *heureux* som digter, og hvad det så nøjagtigt vil sige, afhænger igen af hele situationen. Waugh giver en stribe eksempler på minimale par til understøttelse af sin teori. *Un viel ami* er en, der har været ven længe, medens *un ami vieux* blot er en ven, der er godt oppe i årene; *un méchant livre* er en tredjeklasses bog, medens *un livre méchant* er en bog med et ondt indhold, osv. Bortset fra det fundamentale deiksisbegreb lykkes det Waugh at definere sine grundlæggende begreber ret stringent; men hendes kritikere (se især Bossong 1980; Forsgren 1983) har påpeget, at teorien ikke holder, når den bliver udsat for mere subtile eksempler. Det er dog nemt at se, at Waugh med sin enkle teori er i stand til at gøre rede for hovedparten af de faktorer, vi nævnte ovenfor. Hun har helt sikkert fat i et væsentligt aspekt af problematikken⁷.

Marc Wilmet har længe arbejdet med adjektivets placering inden for substantivsyntagmet. Ud fra analyser af et meget omfattende korpus (Wilmet 1980) har han afdækket en lang række faktorer, der har indflydelse på valget af position; men hans erklærede formål har hele tiden været at nå frem til en enhedsteori. I sin sidste artikel fra 1993 sammenfatter han sine resultater i to „nøgler“, der principielt skulle kunne bruges af en computer til i enhver situation at afgøre om et givet adjektiv skal foranstilles eller ej: Foranstilling fører til **neutralisering** (*vif intérêt, rude épreuve, ...*) eller til **specialisering** (*maigre moisson, sales blagues, ...*; Wilmet 1993:21). Han viser med præcise eksempler, hvorledes disse enkle regler kan gøre rede for de iagttagelser, andre forfattere har gjort. For eksempel bidrager bestemt artikel til neutralisering, hvorfor denne som observeret af Forsgren yder en gunstig kontekst for foranstilling. Det hedder (normalt) *un individu méprisable*, men (ofte) *le méprisable individu*. Et ekstra argument findes i foranstillingen af adjektiver ved *proprier* i udtryk som *le bouillant Achille*, der betyder, at Akilleus er «en perpétuelle ébullition». Wilmets regler kan sammenfattes i nogle enkle matematiske formler. Foranstilling svarer til delmængde: $S \supset A$ (adjekti-

vet inkluderes i substantivet, «le plaisant conte est récréatif à la manière des contes» (*ibid.*: 23)), medens efterstilling svarer til fællesmængde: $S \cap A$ (betydningen af syntagmet bliver fællesmængden af adjektivets og substantivets betydninger, «le conte plaisant procède de la manière standard d'être récréatif» (*idem*))⁸. Som det fremgår af Wilmets egne eksempler, er hans teori faktisk en formalisering af Damourette & Pichon (som i øvrigt glimrer ved deres fravær i hans bibliografi). Han synes da også at løbe ind i de samme problemer som disse forfattere. Når Wilmet således vil forklare konkrete eksempler, må han ty til at tale om metaforisk neutralisering og metynomi (ved *rouges tabliers*) eller om parodisk, folkloristisk neutralisering (*perdu village*). Det er muligt, at sådanne tiltag vil kunne formaliseres; men som det står, synes Wilmets teori endnu at lade en række dunkle punkter tilbage.

Bjørn Larsson er sidste skud på stammen. Han har underkastet et stort antal eksempler med de såkaldte positivt valoriserende adjektiver en grundig analyse. Selv om hans arbejde altså kun vedrører en afgrænset mængde adjektiver, er der tale om et væsentligt bidrag til beskrivelsen af hele problematikken; både fordi de betragtede adjektiver er blandt dem, der i særlig høj grad accepterer begge positioner, og fordi Larsson inddrager og bygger videre på tidligere forskeres resultater. Han er fra begyndelsen negativt indstillet over for ideen om at finde en enkelt forklaring for adjektivets placering, men når alligevel frem til at foreslå en (delvis) ny hypotese. For Larsson er adjektivets ekstension det afgørende:

«Plus l'extension d'un adjectif épithète est grande, plus sa probabilité d'antéposition sera forte» (Larsson 1994:206)

(I 4.3. ser vi nærmere på, hvad Larsson forstår ved „extension“.) Som det fremgår, udtrykker hypotesen en tendens ikke en regel. Der er tale om en overordnet styrende faktor; men den skal kombineres med andre tendenser, som Larsson dog ikke formaliserer. Han opremser og hierarkiserer imidlertid mod slut nogle andre styrende principper, der specielt vedrører substantivets ekstension og form. Afgørende er det også, at Larsson foretager en konceptuel analyse af begrebet ekstension. Selv om Larssons teori kun direkte vedrører en delmængde af alle adjektiver på fransk, er der ingen tvivl om, at den har fat i et meget væsentligt aspekt af

problematikken, og vi skal bruge den nedenfor som udgangspunkt i vort forslag til at nå en bedre samlet forståelse.

3. Faktorer: sammenfatning

Vi kan konkludere, at mange forskelligartede faktorer spiller ind på adjektivets placering i for- eller bagfelt. Trods afdækningen af en række formelle faktorer synes der dog at være bred enighed om, at valget dybest set er semantisk betinget. Drømmen om at finde den ene endegyldige årsag har derfor ført til semantiske hypoteser. De fleste semantisk orienterede forklaringer har dog det problem, at de på den ene side forudser, at samme adjektiv får forskellig betydning i for- og bagfelt, og på den anden side, at det altid har samme betydning i samme position. Det er imidlertid ikke vanskeligt at finde eksempler på det modsatte. Larsson nævner eksempler som *une fontaine merveilleuse* og *un film fantastique* (Larsson 1994: 115), hvor det efterstillede adjektiv klart er tvetydigt, uden at det derfor virker rimeligt at tale om to forskellige adjektiver. Omvendt er det vanskeligt at afdække en forskel mellem *une maison énorme* og *une énorme maison*. Derimod er der en klar forskel på *un énorme mangeur* og *un mangeur énorme*. *un énorme mangeur* er en, der spiser meget, medens *un mangeur énorme* er en, der spiser, og som er stor af krop⁹. Dette viser, at betydningsforskelle på foran- og efterstilling af samme adjektiv kun spiller en rolle, hvis substantivet lægger op til det (tillader det). De konkrete muligheder afhænger af semkombinationer. Samspelet mellem adjektiv og substantiv er helt afgørende, og en teori, der ikke kan gøre rede for det, er dømt til at være ufuldstændig.

Dette gælder sågar for adjektiver som *brave*, *simple*, *vrai* osv., der som nævnt ovenfor oftest analyseres som havende to helt forskellige betydninger i for- og bagfelt. Det er i øvrigt forskelligt, hvor mange adjektiver man regner med til denne særlige klasse. Damourette & Pichon (Tome second: 45-61) gennemgår ikke mindre end 53 forskellige adjektiver, der har været hævdet at have denne egenskab. De viser dels, at de fleste tilfælde kan forklares ud fra de almindelige principper, og dels, at substantivet i alle tilfælde spiller en afgørende rolle. Deres konklusion er, at der ikke er nogen grund til at udskille en særlig gruppe tvetydige adjektiver. Det er klart, at en løsning, der

kan forklare forskellen på *un vrai roman* og *un roman vrai* uden at måtte ty til at tale om homonymer, vil være klart at foretrække.

Også hele ytringssituationen kan spille en afgørende rolle, for så vidt som den nøjagtige tolkning af foranstillede adjektiver kan være helt situationsafhængig (jf Waugh's analyse ovenfor). Kun adjektiver, der tillader situationsindflydelse (*merveilleux, bon, sacré(!)*), synes at kunne foranstilles. Derfor er farveadjektiver altid efterstillede. Ting er røde. Naturligvis bortset fra, når farverne bruges metaforisk (*une noire colère*) eller for (i den aktuelle situation) at aktualisere en særlig, iboende egenskab ved substantivet (*de vertes prairies: „épithète de nature“*; men så kan farveadjektiverne jo netop også foranstilles. Derimod afhænger det af en vurdering foretaget i situationen om noget er fx *bon*¹⁰. Af samme grund foranstilles adjektiver typisk, når de skal bruges argumentativt, ikke mindst i eksklamativer (*Quelle sacrée jolie fille!*).

Det skyldes også mulighed for situationsafhængighed, at der er klar forskel på *un énorme mangeur* og *un mangeur énorme*. I kombinationer af et substantiv, der betegner en handlende person og et adjektiv, der kan kvantificere handlingen, er der altid denne klare betydningsforskel. Derfor kan man sige *un énorme mangeur énorme*, men næppe **une énorme maison énorme*.

Af de betragtede teoridannelser forekommer Larssons hypotese at være den, der er bedst forenelig med, hvad vi faktisk kan iagttage. Som den står, er den dog uden egentlig forklaringskraft. Larsson efterlyser da også selv et mere generelt princip til forklaring af sin hypotese:

„Si notre hypothèse se trouve vérifiée de manière plus définitive, il restera toujours à expliquer comment et pourquoi l'extension des mots peut avoir une influence sur l'ordre des mots“ (Larsson 1994:231)

Det er netop sådan et princip, vi vil foreslå i det følgende afsnit, hvor vi vil søge at nærme os en forklaring, der indskriver fænomenet i det mere generelle problem om ordstillingsprincipper, informationsstrukturering osv. Der er ikke tale om at foreslå en ny enhedsteori; meget tyder på, at der måske simpelthen ikke er én faktor, der kan forklare det hele. En modulær tilgang er altså oplagt.

Lad os dog lige først hurtigt repetere de overordnede principper, der synes at være enighed om:

- I **foranstilling** svækkes adjektivets selvstændige, objektive betydning. I stedet tager det betydning fra omgivelserne. Samtidig sker der en semantisk underordning eller ligefrem en sammensmeltning med substantivet.
- I **efterstilling** bevarer adjektivet sin fulde selvstændige værdi, hvorved dets specifikke betydningstræk fremhæves.

4. Fokalisering som forklaringsprincip

Hvorledes kan man forklare, at adjektivets betydningstræk fremhæves, når det anvendes i bagfelt, og svækkes, når det anvendes i forfelt? Findes der et princip, der eksisterer uafhængigt af dette fænomen, og som er i stand til at forudse det? Vi har set, at ingen af de store enhedsteorier har været i stand til at foreslå forklaringsprincipper, der er uafhængige af den betragtede problematik. Derved taber de væsentligt i forklaringsværdi. Undtagelsen er Weinrich (1966). Hans skelnen mellem „morfemisering“ og „leksemisering“ er dog overordentlig vanskelig at håndtere, så længe disse to processer intetsteds er præcist defineret. Netop den rige variation af styrende principper taler for en modulær tilgang. Den modulære forklaring bygger nemlig på en idé om, at de forskellige effekter, vi kan iagttage, – lige fra de syntaktiske til de stilistiske – er et resultat af et samspil mellem de involverede fænomener. Disse er i denne sammenhæng:

- adjektivets medfødte betydning
- substantivets medfødte betydning
- linearitets- og prosodifænomener
- syntaktiske styringsforhold inden for substantivsyntagmet.

En forklaring har altså disse fire elementer at operere med.

Fokaliseringsteorien kombinerer netop disse elementer på ytrings niveau. Lad os kort gennemgå dens væsentligste bestanddele¹¹.

4.1 Fokalisering

Under ytringsprocessen foretages fokaliseringer inden for den streng, der udgør en ytring, og der dannes et eller flere foki. Fokus kan karakteriseres ved tre konstituerende og indbyrdes afhængige egenskaber:

Den første er **syntagmatisk**: Fokus fremstår i ytringen som bestående af en sammenhængende del af den lineære streng. For at forstå ytringen må modtager lokalisere fokus' udstrækning.

Den anden er **paradigmatisk**: Fokus præsenteres som resultatet af et valg truffet blandt elementerne i et paradigme. For at forstå ytringen må modtager genskabe dette paradigme.

Den tredje er **intentionel**: Det paradigmatisk valg er truffet med et særligt formål for øje. For at forstå ytringen må modtager forstå dette formål.

Man kan skelne mellem **simpelt** fokus og **specialfokus** afhængigt af formålet. Enhver fokalisering består i en identifikation, nemlig af paradigmeelementet. Simpelt fokalisering har denne identifikation som eneste formål, medens specialfokalisering altid har yderligere formål. Den semantisk/kommunikative værdi af simpelt fokus er, at det bliver præsenteret som svar på et – som oftest underforstået – spørgsmål. Derved fører simpel fokalisering til en stratifikation af ytringen i fokus og substrat, hvor substratet får præsuppositions-lignende status (se kommentarerne til eksempel (1) nedenfor). Simpelt fokus er endvidere altid markeret syntaktisk, idet enhver ytring indeholder netop et (simpelt) fokusdomæne. Dette er karakteriseret fonetisk ved at blive afsluttet af en klart stigende eller faldende intonationskurve¹² og syntaktisk ved at være struktureret som et højreforgrenet træ, hvori ordet er mindstelement.

De prosodiske, syntaktiske og semantiske egenskaber ved simpelt fokus lægger nogle præcise bindinger på, hvilke elementer der kan fokaliseres i en konkret ytring af en sætning:

For det første skal fokaliseringen falde inden for domænet, og den skal ramme en af dets knuder som illustreret af følgende eksempel:

- (1) Paul s'est promené dans la forêt.

Fokaliseringsdomænet i (1) har følgende struktur:

(1') (promené (dans la forêt))

Det simple fokus i (1) vil altså være:

Enten hele strengen *promené dans la forêt*. Det svarer til en situation, hvor det vides på forhånd (præsupponeres), at Paul lavede noget, spørgsmålet er blot hvad han lavede.

Eller blot delstrengen *dans la forêt*. Det svarer til en situation, hvor det vides på forhånd, at Paul gik en tur, spørgsmålet er blot hvorhen.

Dette er de to eneste muligheder for fokus i (1).

For det andet skal det fokaliserede element være semantisk egnet, hvilket betyder, at det skal kunne opfattes som et element valgt ud af et paradigme. Dette kan præciseres ved anvendelsen af en passende semantisk teori. I en sem-analyse gælder det, at de generiske semer tjener til at etablere det involverede paradigme, medens de specifikke semer tjener til selve udskillelsen. Det er i en vis forstand dem, der fokaliseres, og derfor gælder, at jo flere specifikke semer et ord indeholder, jo lettere fokaliseres det. Resultatet bliver, at de specifikke semer i fokus så at sige fremhæves, medens de specifikke semer i den ikke fokaliserede del (substrat) nedtones. Det betyder, at adjektivet i efterstilling bevarer sin fulde værdi, medens dets betydning svækkes eller ligefrem ændres i foranstilling.

4.2 Fokalisering i substantivsyntagmet

Denne fokaliseringsteori er i første omgang udarbejdet for sætningen; men det synes muligt at videreudvikle den, så den i en lidt modificeret udgave også kan fungere inden for de enkelte akcentgrupper. Vi mener, man kan tale om en form for *simpel fokalisering inden for hver enkelt akcentgruppe*. Simpel fokalisering er i denne udvidede opfattelse direkte forbundet med tilstedeværelsen af en stigende eller en faldende intonationskurve, der netop tjener til at afgrænse akcentgrupperne. Svarende til, at fonetikerne skelner mellem prosodiske major- og minorafgrænsere (fx Martin 1981)¹³, kan vi skelne mellem overordnet og under-

ordnet simpel fokalisering. Hver ytring giver anledning til én overordnet simpel fokalisering og hver akcentgruppe til en underordnet simpel fokalisering. Disse to fokaliseringer falder sammen i de terminale akcentgrupper, hvilket har indflydelse på ordstillingen også inden for den minimale, berørte akcentgruppe (se afsnit 6.1). Semantisk set består den underordnede simple fokalisering lige som den overordnede i at præsentere fokus som resultatet af et valg foretaget inden for et paradigme, samtidig med at den bevirker en stratifikation inden for akcentgruppen. Derved fremhæves de specifikke semer, der befinder sig i fokus, medens de specifikke semer i substratet nedtones.

Efter denne udvidede fokaliseringsopfattelse kan man vise, at der altid finder en eller flere simple fokaliseringer sted inden for et substantivsyntagme. Lad os igen se nærmere på substantivsyntagmets grundstruktur:

SUBSTANTIVSYNTAGMET

Determinativ	Forfelt	Kerne	Bagfelt
--------------	---------	-------	---------

Vi ved, at afslutningen af et substantivsyntagme altid er markeret af en prosodisk afgrænser. Det betyder, at et substantivsyntagme altid udgør en eller flere akcentgrupper. Undersøgelser afslører, at Determinativ+Forfelt+Kerne altid tilhører samme akcentgruppe, medens bagfeltet kan udgøre sin(e) egen(e) akcentgruppe(r). Dette ses ved, at sidste stavelse i kernesubstantivet kan have hævet intonationskurve uden at være sidste stavelse i syntagmet. Dette sker især hyppigt, når substantivsyntagmet er komplekst bygget op. Generelt kan man sige, at jo tungere Det+Forfelt+Kerne er, og jo tungere Bagfelt er, jo større tendens er der til at udtale syntagmet som to (eller flere) akcentgrupper. Sammenholdt med ovenstående hypotese betyder dette, at ethvert substantivsyntagme med strukturen AS indeholder et fokusdomæne som angivet i (2):

(2) (Adj(Sub))

Determinativ kan ikke fokaliseres og er derfor ikke medtaget. Et substantivsyntagme med strukturen SA har derimod to mulige fokusdomænestrukturer som angivet i (3):

- (3) a. (Sub(Adj))
 b. (Sub)(Adj)

hvor a. er strukturen, der svarer til udtale af syntagmet som én akcentgruppe, medens b. er strukturen, der svarer til udtale af syntagmet som to akcentgrupper. I denne simple struktur vil b. sjældent forekomme. Substantivsyntagmer af typen ASA har følgelig de to mulige strukturer angivet i (4):

- (4) a. (Adj(Sub(Adj)))
 b. (Adj(Sub))(Adj)

Vi kan herefter opstille følgende regler/hypoteser:

- Et foranstillet adjektiv kan aldrig være simpelt fokus (alene).
- Et efterstillet adjektiv er altid (del af) simpelt fokus.

Et foranstillet adjektiv kan nemlig pga. domænets struktur aldrig fokaliseres alene. Det udgør nemlig ikke en selvstændig knude i nogen af strukturerne, men indgår kun i kombination med substantivet. Deraf følger, at det foranstillede adjektiv enten befinder sig uden for fokus eller også fokaliseres sammen med substantivet. Uden for fokus bidrager det selvfølgelig stadig til dannelsen af det propositionelle indhold; men det får en præsuppositions-lignende status (jf 4.1). For så vidt angår det foranstillede adjektiv, spiller forskellen på strukturerne a. og b. altså ingen rolle. Denne forskel, der jo er knyttet sammen med en forskel i udtale, vedrører alene substantivets rolle i forbindelse med fokaliseringen; kun i b. kan det evt. fokaliseres selvstændigt, i a. er det enten uden for fokaliseringen eller det fokaliseres sammen med det efterstillede adjektiv. Vi skal se, at disse enkle regler er i stand til at gøre rede for hovedparten af de fænomener, vi ovenfor har set er forbundne med adjektivets placering i for- eller bagfelt.

4.3 Fokalisering og ekstension

Allerførst skal vi dog vise, at det faktisk ser ud til at være den forklaring, Larsson eftersøgte. Hans forklaringshypotese bygger på begrebet 'adjektivets ekstension'. En af Larssons meriter er, at han kommer nærmere ind på, hvad der egentlig skal forstås ved et adjektivs ekstension. Efter en grundig diskussion går han ind for følgende definition/karakteristik af en sproglig størrelses ekstension:

„plus la référence d'une unité linguistique est explicitement présupposée, homogène et stable, plus elle a de compréhension, plus elle contient d'information, moins elle est fréquente (et probable) et *moins elle a d'extension*. Et inversement: plus la référence d'une unité linguistique est implicitement présupposée, hétérogène et variable, moins elle a de compréhension, moins elle contient d'information, plus elle est fréquente (et probable) et *plus elle a d'extension*“ (Larsson 1994: 204; vore fremhævelser)

En sproglig størrelses ekstension afhænger altså af, hvor præcis dens betydning er, og hvor megen information den formidler. Derved gøres også rede for den intuitive forståelse af begrebet ekstension, hvori det har noget med (virtuel) reference at gøre. Jo større mængde virtuelle referenter størrelsen har eller tillader¹⁴, jo større ekstension har den; og omvendt. Beskriver vi nu betydning ved hjælp af semer, får vi, at jo flere specifikke semer, jo mindre ekstension. Dermed kommer fokaliseringen ind i billedet. Fokalisering bevirker nemlig fremhævelse af specifikke semer (se 4.1) og altså dermed indskrænkning i leksemets ekstension. Omvendt bevirker manglende fokalisering nedtoning af specifikke semer, og dermed optoning af de generiske semer, der etablerer paradigmet. Men det betyder jo netop øget ekstension: hele paradigmet involveres. I det omfang Larssons hypotese holder, gør vores det altså også; og den har den væsentlige fordel, at den er udviklet på grundlag af generelle fænomener uafhængigt af iagttagelser af adjektivets placering i for- eller bagfelt.

4.4 Tilsyneladende modeksempler

Inden vi går over til at se nærmere på, i hvilket omfang fokaliseringshypotesen er i stand til at gøre rede for de forskellige effekter, der er

knyttet til adjektivets placering, skal vi dog se på et par tilsyneladende modeksempler. Det første vedrører foranstilling til fremhævelse af iboende træk ved substantivet (*épithète de nature*). Betyder fremhævelse ikke netop fokalisering? Dette (skin)problem ser vi nærmere på nedenfor, hvor vi analyserer hele *'épithète de nature'*-mekanismen (6.3). Damourette & Pichon omtaler en anden type tilsyneladende modeksempler:

- (5) L'univers est peuplé d'esprits : chaque homme en a deux, un bon et un mauvais. Dans le monde, *les bons esprits* sont ceux de l'air, les *méchants* ceux de la terre (Salomon Reinach, *Orpheus*, p. 224; citeret efter Damourette & Pichon, Tome second:44)

Der sker her klart en fokalisering af det foranstillede *bons*, for så vidt som det kontrasteres med det efterfølgende *méchant*. Ifølge Damourette & Pichon er denne type eksempler sjældne; men hvad der er nok så væsentligt: adjektivet udtales i sådanne tilfælde altid med stærktryk. Dette viser klart, at der er tale om specialfokus, hvilket også fremgår af konteksten. Mere præcist er det en kontrastiv fokalisering. Eksemplet tjener til at understrege, at vores regel taler om *simpelt fokus*. Specialfokus kan jo ramme hvor som helst.

5. Fokaliseringsteoriens eksplikative potentiale

Lad os nu se på sammenhængen mellem vores hypotese og de fire store enhedsteorier, vi omtalte ovenfor. For Reiner udtrykker foranstilling talers „absorption“, medens efterstilling betyder „objectivation“. Denne effekt forudser fokaliseringshypotesen. Det foranstillede adjektiv har enten en præsuppositionsstatus (hvis det er uden for fokus), eller også smelter det i yringsprocessen sammen med sit substantiv, nemlig når det fokaliseres sammen med dette. I begge tilfælde er resultatet, at det mister sin autonomi, og det må vel være det, Reiner lægger i termen 'absorption' (?). Det efterstillede adjektiv derimod får via fokaliseringen fremhævet sine inhærente, leksikalske og dermed objektive træk, og vi får „objectivation“.

Waugh's teori placerer sig på langue-niveau. På dette niveau svarer den strukturelt til vore domænemarkeringer. Waugh siger, at betydning op-

står ved en kombination af adjektivets semantik og positionens semantik. Heri er vi enige, blot opfatter vi „positionens semantik“ som et sæt instruktioner for, hvorledes konkrete elementer i den aktuelle ytringssituation kan virke ind. Derved får vi mulighed for at gøre rede for de „parole-fænomener“, hun er nødt til at se bort fra. For Waugh er den afgørende forskel på AS og SA, at A i SA bevarer sin egen selvstændige betydning, medens A i AS modificerer deiktisk. Nu er Waughs definition af deixis som sagt ikke helt klar; men hendes eksempler tyder på, at det hun søger at fange, er det foranstillede adjektivs situationsafhængighed. Denne afhængighed formuleres jo stringent i fokaliseringshypotesen. Hvorom alting er, synes vi at kunne forklare alle de eksempler, Waugh gennemgår. Vi skal nedenfor se på et større udvalg.

Formuleringen af fokusdomænerne synes næsten ækvivalent med Wil-mets formuleringer. I AS bliver A en integreret del af det samlede refererende udtryk (og vi får $S \supset A$), medens A i SA bevarer alle sine betydningstræk og referencen af det samlede udtryk bestemmes ved foreningsmængden af disse, hvilket betyder, at mængden af referenter bliver fællesmængden af S's og A's virtuelle referenter (vi får $S \cap A$)¹⁵.

Endelig har vi allerede set, at fokaliseringshypotesen kan opfattes som en formalisering af Larssons hypotese.

Vor forklaringsmodel synes altså at være mindst kompatibel med de store enhedsteorier, der har været foreslået. Inden vi går over til at afprøve den på de eksempler, man finder i den omfattende lingvistiske litteratur, skal vi pege på to positive virkninger, den har.

Den første er, at den løser „neutraliseringsproblemet“. Vi så, at de fleste semantiske forklaringer forudsætter, at samme adjektiv altid må have forskellig betydning i for- og efterstilling. Da betydning i vores tilgang er resultatet af en interpretationsproces, er der intet til hinder for, at resultatet i et konkret tilfælde kan blive synonymi mellem AS og SA; der er ingen generelle restriktioner, der forhindrer dette eventuelle resultat, som vi så et eksempel på ovenfor, hvor vi bemærkede, at det er svært at se en betydningsforskel mellem *une énorme maison* og *une maison énorme*. Vi hævder blot, at synonymien så er nået ad forskellige veje i de to strukturer. Der er stadig tale om to forskellige fokaliseringsprocesser, som blot pga. særlige forhold i de involverede leksemers semantik samt i den

omgivende kontekst fører til et (næsten) identisk resultat. Deri ligger altså også en forventning om, at en ændring af konteksten vil kunne fjerne betydningssammenfaldet, og det synes netop at være tilfældet for de eksempler på synonymi, der er blevet fremført. Lad os se på et af de måske kendteste. Guiraud giver i sin *La syntaxe du français* (1970:111) eksempelparret *un terrible accident/un accident terrible*, og hævder at disse to sekvenser betyder nøjagtigt det samme. Det er ikke svært at se, hvorfor dette faktisk oftest synes at være tilfældet. Et uheld er per natur frygteligt, så den forskellige effekt af fokalisering af adjektiv og af substantiv vil i dette tilfælde normalt blive neutraliseret. I særlige situationer vil den ene sekvens dog kunne forekomme at være mere på sin plads end den anden. Man kunne fx forestille sig de to sekvenser anvendt som undertekster til to billeder af den samme ulykke. Det ene billede er taget i fugleperspektiv og giver et indtryk af ulykkens omfang. Her ville *un terrible accident* nok være det naturlige valg. Det andet billede er et nærbillede, der viser nogle frygtelig tilredte ofre for ulykken. Her ville man nok snarere anvende *un accident terrible*. Sådanne forskelle er dog meget subtile, og det er tankevækkende, at de to franske magasiner *L'Express* og *Le nouvel Observateur* for nylig i samme uge havde valgt næsten samme forsidetekst, idet den eneste forskel var adjektivets placering. *L'Express* skrev: *ALGÉRIE La faillite sanglante*, medens *Le nouvel Observateur* skrev *ALGÉRIE La sanglante faillite*. Svarer det mon til en forskellig holdning hos de to magasiner?

Den anden positive virkning, vi vil nævne, er at modellen også forudsiger, at adjektiver altid har (næsten) samme betydning i SA og i prædikativ funktion. Fx har *pauvre* samme betydning „fattig“ i *il est un homme pauvre* og i *cet homme est pauvre*, medens det betyder noget andet „stakkels“ i *il est un pauvre homme*. Både i SA og som prædikativ fokaliseres adjektivet nemlig, hvorved det altså bevarer sin „fulde“ betydning. I direkte forlængelse heraf har vi også en forklaring på, at AS er den markerede rækkefølge på fransk således at forstå, at det er den, man normalt skal have en særlig grund til at vælge. Adjektiver er på grund af deres grundlæggende semantiske og syntaktiske funktion som modifikatorer nemlig (generelt) ord med selvstændig, ofte stærkt specificeret semstruktur. Denne bevarer de i SA, samt – naturligvis – når de alene udfylder en ledfunktion (fx som subjektsprædikativ); men i AS bliver de helt afhængige af deres omgivelser – de mister så at sige den selvstændighed, de er født til.

6. Fokaliseringsteoriens deskriptive kraft

Efter således at have argumenteret for hypotesens eksplikative potenti-ale, er det på tide at se på dens deskriptive kraft. Lad os undersøge, i hvilket omfang teorien kan gøre rede for alle de effekter (syntaktiske, semantiske, stilistiske osv.), som vi ovenfor så var knyttet til de to positioner.

I det omfang den er kompatibel med de store enhedsteorier, har vi allerede set, den kan klare de samme data som disse. Hvad vi nu vil se nærmere på, er, i hvilket omfang den er i stand til at forudse og forklare de særlige faktorer, vi så, der er forbundet med valget af position. Mange af faktorerne hænger sammen på kryds og tværs. For overskuelighedens skyld gennemgår vi dog de tre hovedgrupper, vi stillede op i afsnit 1. (andre formelle faktorer, typer af adjektiver og semantiske faktorer), hver for sig for derefter at diskutere tilfælde, hvor forskellige faktorer kan komme i indbyrdes modstrid. Endelig vil vi vise, at vores forklaringsmodel også kan gøre rede for tilfælde, hvor samme adjektiv synes at have helt forskellig betydning i for- og efterstilling.

6.1 Formelle faktorer

Først de formelle aspekter. De kan opfattes som spor af dybereliggende årsager, eller sagt på en anden måde er de resultatet af et samspil mellem forskellige semantiske bindinger, der er knyttet til de forskellige elementer, der indgår i substantivsyntagmet. Således har fx determinativet en indflydelse på adjektivets placering, som vi skal se nedenfor. Det er derfor klart, at der nødvendigvis oftest kun kan være tale om tendenser. Det er altså forventeligt, at der ikke er nogen, eller kun ganske få, egentlige formelle regler. Til gengæld kan tendenserne kombineres og forstærke eller svække hinanden. I (næsten) alle tilfælde synes de endvidere at kunne annulleres som følge af særlige forhold i konteksten.

Vi har set, at substantivsyntagmets determinativ har en indflydelse på adjektivets placering. Der er klart større tendens til efterstilling med ubestemt determinativ end med bestemt. Hvis vi accepterer, at en af det ubestemte determinativs grundlæggende funktioner er at præsentere syntagmets referent(er) som ny(e), forstår vi, at der i ubestemte syntagmer er tendens til at tillade fokalisering af adjektivet, der jo netop som

semantisk modifikator typisk er det element, der er ansvarligt for de nye træk. Derfor må vi forvente de tendenser, Forsgren (1978) har registreret.

Tyngde siges også at spille en vis rolle. Vi får således lettere foranstilling ved tunge substantiv(grupp)er (fx *la désopilante scène de séduction*) og lettere efterstilling ved tunge adjektiv(grupp)er (fx *la conception extrêmement large*). Med andre ord er der tendens til, at det tungeste element står sidst. Nu er tyngde ikke noget veldefineret begreb i lingvistik, og man kan have mistanke om, at det kun kommer ind i billedet, der hvor man ikke kan finde en egentlig forklaring på et studeret fænomen. Hvis vi imidlertid opfatter tyngde som et begreb, der både involverer fonetisk (antal stavelser) og semantisk (antal og type af semer) „tyngde“, kan vi også forudse tyngdeeffekterne. Den tungeste størrelse er så den, der har flest specialiserede semer, og er derfor den mest fokaliserbare. Den må altså forventes at stå sidst. Denne betragtning dækker også det faktum, at tilføjelse af komplementer til adjektivet – valensled såvel som adverbielle modifikatorer – øger tendensen til efterstilling væsentligt. Tilbage står dog, at netop adverbiet *très* sommetider kan trække den modsatte vej. Det ser vi på nedenfor (i afsnit 6.3)¹⁶.

To andre ved første øjekast overraskende regler, Forsgren har afdækket, falder ligeledes på plads. Begge vedrører det samlede substantivsyntagmes placering og ledfunktion i sætningen. Når substantivsyntagmet fungerer som subjekt, er der stor tendens til at anvende strukturen AS, medens Forsgren i substantivsyntagmer, der står efter nægtelsen *pas* og har reduceret artikel (*de*), udelukkende har fundet strukturen SA (Forsgren 1978:149). Denne distribution er, hvad man må forvente efter fokaliseringshypotesen. I subjektspostion falder substantivsyntagmet nemlig uden for det overordnede fokus, og det forekommer naturligt, at de specifikke træk, adjektivet tilfører, let nedtones i denne position. Denne idé om en sammenhæng mellem den overordnede og de underordnede simple foki kommer endnu tydeligere til sin ret i forbindelse med Forsgrens anden iagttagelse. Den reducerede artikel er nemlig i denne sammenhæng en syntaktisk markering af, at substantivsyntagmet er simpelt fokus for nægtelsen¹⁷. Hele syntagmet præsenteres altså som resultatet af et valg foretaget inden for et paradigme. Af samme grund som ved ubestemt determinativ, men i endnu højere grad, favoriserer

denne overordnede fokalisering en (underordnet) fokalisering af adjektivet og dermed valget af strukturen SA. Hvis forklaringen er korrekt, er der dog også her kun tale om en stærk tendens og ikke om nogen regel. Vi må derfor forvente at kunne finde eksempler med AS efter *pas...de*. Det er heller ikke vanskeligt:

- (6) La circulation en ville ne lui pose pas de *gros problèmes* : J'utilise beaucoup les trottoirs précise-t-il en souriant et les pistes cyclables quand elles existent ... (*La Dépêche du midi*, 29.10.1989)

Egentlig er det underligt, at Forsgrens korpus slet ikke indeholder eksempler af denne type.

Endelig skal nævnes komparativernes efterstilling op ad sammenligningens andet led (*un pays presque aussi grand que la France*). Udover det allerede omtalte tyngdeprincip hænger denne sammen med et generelt kohæsiionsprincip. Elementer, der hører sammen, placeres som default-position op ad hinanden. Der er dog også en sammenhæng mellem fokalisering og kohæsiion, der groft sagt består i, at man for at sætte to størrelser fra hver sin af to på hinanden følgende ytringer i forhold til hinanden er nødt til at fokusere hver enkelt af dem (jf Nølke 1994:141).

6.2 Typer af adjektiver

At visse typer adjektiver lettere foranstilles end andre, finder også sin forklaring i fokaliseringshypotesen. Dette hænger sammen med, at de forskellige adjektivs semantik gør dem mere eller mindre velegnede til at blive fokuserede. Vi har set, at foranstilling medfører en nedtoning eller ligefrem sletning af (stærkt) specifikke semer. Deraf følger, at det som hovedregel gælder, at jo flere specifikke semer et adjektiv har, jo mere tiltrækker det fokuseringen, og jo færre det har, jo lettere undslipper det den. Det er derfor de såkaldte elementære adjektiver oftest foranstilles. Men bemærk, at denne foranstilling kun er en – omend en meget stærk – tendens. Som vi har set, kan de sagtens efterstilles, især når de præciseres ved tilføjelse af modifikatorer. Omvendt er det klart, at farveadjektiver, der jo har en meget specifik betydning, (normalt) efterstilles. Særligt specifikke er de relationelle adjektiver, der ligefrem for-

binder to nominale betydninger, og hvis betydning derfor ikke tåler den reduktion, der automatisk følger i foranstilling. Ligesom attributive substantiver er de altid efterstillede. Det er i øvrigt samme forklaring, der er på, at adjektiver som *spacieux* og *géant* er efterstillede. *Géant* er formentlig ligefrem et substantiv¹⁸. Det ville forklare, at foranstilling af *géant* vist er helt udelukket.

Hyppigt brugte adjektiver er formodentlig hyppige, netop fordi deres betydning er ret generel, derfor foranstilling, medens sjældne adjektiver – som fx tekniske adjektiver – netop har en meget specialiseret betydning, altså efterstilling. Korte, enkle adjektiver er også ofte fattige på specifikke semer, hvilket trækker mod foranstilling, og lange adjektiver har som tendens mere præcis betydning, hvilket trækker mod efterstilling. Her er i øvrigt en oplagt kobling til de (generelle) formelle faktorer diskuteret ovenfor.

At adjektiver på *-el* efterstilles forklares ved, at de er relationelle adjektiver. Vanskeligere er det, at forklare, hvorfor sammensatte, ubøjelige adjektiver af typen *bleu clair* undtagelsesfrit efterstilles. Det faktum at de er ubøjede, kunne tyde på, at de har skiftet kategori og er substantiver, hvorfor de umuligt kan foranstilles. Dette er dog en hypotese, det står tilbage at verificere¹⁹. Det er heller ikke helt klart, hvorfor adjektiver med præfikset *in-* så ofte foranstilles. Det kan hænge sammen med, at negationen altid „afspecificerer“. Ved at nægte noget specifikt, får man normalt som „resten“ noget ikke-specifikt, altså noget mere vagt eller generelt, der netop typisk undgår fokalisering. Generelt synes negative elementer at undgå fokalisering.

At de synkategoriematiske adjektiver foranstilles følger endelig direkte af fokaliseringshypotesen. De henter deres betydning fra substantivet og kan derfor ikke fokaliseres selvstændigt.

Adjektivets medfødte semantik kan altså gøre dem mere eller mindre velegnede til at indgå i AS eller SA. I denne forstand er de bundet til den ene eller anden position. Dette bånd kan være mere eller mindre stærkt, og hvis det brydes, får vi nogle særlige, forudsigelige betydningsnuancer. Hvis et synkategoriematisk adjektiv efterstilles, bliver det kategoriematisk; fx får *bon* i *un homme bon* en helt specifik betydning (en moralsk nuance),

som dette adjektiv altid får i efterstilling helt uafhængigt af, hvilket substantiv det knyttes til²⁰. Derfor har vi også den store forskel på *un bon joueur de tennis* og *un joueur de tennis bon* (se afsnit 1.). *Un bon joueur de tennis* er god til at spille tennis (adverbiel foranstilling, se 6.3), medens *un joueur de tennis bon* er et godt menneske. Omvendt vil et normalt efterstillet adjektiv i AS miste sine specialiserede træk/semes, hvilket kan have forskellige effekter. Det kommer vi nærmere ind på i gennemgangen af felternes semantiske værdi.

6.3 Semantiske faktorer

De semantiske faktorer, vi remsede op under overskriften *Feltet får tillagt en betydningstype*, er i vidt omfang overlappende. For overskuelighedens skyld gennemgår vi dem nedenfor i grupper uden at nævne de klare sammenhænge, der også er mellem grupperne.

- *Subjektiv værdi, én tanke*: adjektivet får ofte en subjektiv værdi i AS, men aldrig i SA. Det skyldes, at det i AS kan undslippe fokaliseringen, hvorved det får en præsuppositions-lignende status. Subjektivitet er ligesom ekspressivitet nemlig altid knyttet til ikke fokaliserede elementer. Man kan ligefrem i visse tilfælde tale om „emotional“ eller „subjektiv“ foranstilling. Damourette & Pichon giver en række eksempler på denne type foranstilling af verbaladjektiver, der jo som hovedregel er efterstillede: *cet infâme et excommunié Corneille, de très fins et massés cheveux, une mérite défaite* (Tome II: 101).

- *Én tanke, betydningssvækkelse*: Det er en direkte effekt af manglende selvstændig fokalisering af adjektivet, at AS svarer til én tanke, at dets betydning svækkes, og at det føles semfatigt. Omvendt forklarer den selvstændige fokalisering af adjektivet, at SA udtrykker to tanker.

- *Banal kvalifikation, anaforsisk værdi*: Adjektivet kan kun bruges anaforsisk i foranstilling. Dette skyldes, at anaforer generelt ikke kan fokaliseres (Nølle i trykken). Derfor har vi kombinationen *J'ai vu un éléphant énorme. ... Cet énorme éléphant buvait de l'eau.*

- *Iboende egenskab, overført betydning*: Vi nævnte ovenfor, at et adjektiv, der pga. sin semantik normalt er efterstillet, ved foranstilling mister sine specialiserede træk/semes, hvilket kan have forskellige effekter. Det er utvivlsomt sådan, man skal forklare den metaforiske anvendelse, der ofte er knyttet til foranstilling, fx *une brillante carrière* over for *une lampe brillante* (se også eksempler på „emotional/subjektiv foranstilling“ oven-

for). Det er efter samme model, vi vil forklare l'épithète de nature. Det foranstillede adjektiv mister sine klassificerende træk, og effekten bliver (i dette tilfælde), at de nævnte egenskaber ved referenten præsenteres som iboende. En iboende egenskab fremhæves og præsenteres som (i sammenhængen) særlig væsentlig (en *mise en relief*). Denne fremhævelse kunne intuitivt minde om fokalisering, men er af en ganske anden art. L'épithète de nature involverer netop ikke noget valg af referent. Dette er en god illustration af, hvor vigtigt det er at operere med veldefinerede begreber.

Flere forfattere har understreget, at der faktisk er glidende overgange mellem metaforisk anvendelse og épithète de nature. Larsson har følgende kommentar til udtrykket *vertes prairies*:

« (...) l'adjectif *vert* ne désigne pas seulement la couleur de la prairie, mais également – par extension métaphorique pourrait-on dire dans la terminologie classique – d'autres propriétés chez l'objet que la seule couleur » (1994: 215)

Der er heller ikke noget gensidigt udelukkelsesforhold mellem épithète de nature og „elementær foranstilling“, således som flere andre forklaringsmodeller lægger op til. Forsgren giver eksemplet: *C'est ainsi que nous allons découvrir ce qui se passait derrière les confortables apparences* (1978:124).

- *Kategorisering, distinktiv, værdi, bogstavelig betydning m.m.*: Da den simple fokalisering rammer de specifikke semer, har vi forklaringen på, at adjektivet i SA får kategoriserende, distinktiv værdi, at det bevarer sin fulde betydning, at det indeholder en ny oplysning, og at det bevarer sin „bogstavelige betydning“.

- *Morfemagtig, numeral og kvantificerende værdi, determination*: I den såkaldte pronominel-numerale foranstilling (Togebj 1965:119) nærmer adjektivet sig determinativer og kvantorer i betydning (sammenlign *la première scène* og *la scène première*). Der er ikke her tale om træk, der tjener til at foretage valg inden for en mængde af lignende størrelser, men derimod om yderligere egenskaber ved referenten selv, der så at sige er udpeget allerede. Disse egenskaber vedrører dens mængde/størrelse og dens forhold til diskursuniverset. Ligesom kvantorer og andre størrelser med scope kan adjektiver i denne funktion ikke fokaliseres. Ønsker taler at lægge vægten på et adjektivs eventuelle kvantitative og/eller determi-

nerende egenskaber, må han derfor foranstille det, for at det derved kan undslippe fokaliseringen. Dette forklarer, at adjektiver som *nombreux* og *vaste*, hvis væsentligste semer netop vedrører disse aspekter, næsten altid foranstilles (se ovenfor). Det er også i forbindelse med den kvantificerende værdi, foranstilling altså lægger op til, vi finder forklaringen på, at adverbiet *très* modsat alle(?) andre tilføjelser til adjektivet ikke blot let accepterer, men oven i købet undertiden ligefrem fremprovokerer foranstilling. *Très* modificerer netop det graduerende. Derfor har man fint *la très heureuse réponse*, fordi et svar jo kan være mere eller mindre vellykket, og i eksempler som *la très officielle conférence* er der vel ligefrem en tendens til foranstilling, hvorimod der uden tilføjelsen af *très* er nærmest obligatorisk efterstilling. I *la conférence officielle* ligger der nemlig intet graduelt i adjektivet; en conference er enten officiel eller uofficiel. Tilføjelse af *très* fremtvinger derimod en graduel læsning, og foranstilling bliver mulig og kan bruges til at understrege dette graduelle aspekt.

- *Morfemagtig, determination, adverbial foranstilling*: Vi har allerede set, at fokaliseringen af adjektivet i SA kan bevirke, at substantivet får en præsuppositionsagtig status i forhold til adjektivet (se 4.2). Dette bevirker, at adjektivet får en klart prædikativ natur, og dermed kvalificerende og verbal karakter. En følge af disse betragtninger er i øvrigt, at det at tale om elementær foranstilling i betydningen foranstilling i analogi med de såkaldte elementære adjektiver er at vende tingene på hovedet. Det er de elementære adjektivers medfødte semantik (semstruktur), der gør dem specielt velegnede til foranstilling; men denne foranstilling er stadig kun en tendens, omend en stærk tendens, som vi så ovenfor.

- *Modifikation, adverbial foranstilling*: Fokaliseringsteorien har ikke noget bud på, hvorfor adjektivet i foranstilling ofte får adverbial værdi og modificerer et verbaludtryk, der ligger i substantivets betydning; men den forudsiger, at denne effekt ville være umulig i efterstilling. Den adverbialle værdi, man får frem i eksempler som:

- (7) Un bon chanteur (≈ 'qui chante bien')
 Un grand fumeur (≈ 'qui fume beaucoup')
 Les grands brûlés (≈ 'qui sont très brûlés')
 Un gros mangeur (≈ 'qui mange beaucoup')
 Un bon joueur de tennis (≈ 'qui joue bien')

ligger nemlig ikke inhærent i adjektivet. I efterstilling fremhæves jo (pga. fokaliseringen) adjektivets specifikke semer, så efterstilling ville umuliggøre fremkomsten af den entydigt adverbielle værdi. Men hvorfor foranstilling under særlige omstændigheder fører til adverbial værdi af adjektivet, byder fokaliseringshypotesen altså ikke nogen forklaring på. Alt hvad den siger er, at en efterstilling ville blokere effekten. Dette eksempel illustrerer udmærket, at fokaliseringsteorien skal ses som et modul i en større forklaringsmodel.

Fokaliseringshypotesen har altså bidraget til at give en præcisere karakteristik af de to positioners værdi. De traditionelle beskrivelser er ret intuitive og bygger på upræcist definerede begreber; men dette er faktisk naturligt, hvis de beskrevne egenskaber er resultater af forskellige fokaliseringshandlinger, som jo er yderst følsomme over for hele den omgivende kontekst.

6.4 Faktorer i konflikt

Det kan forekomme, at nogle af de opremsede faktorer er i indbyrdes konflikt. Vi har allerede set mange eksempler på dette, bl.a. eksemplet med *la très officielle conférence* (se ovenfor). Endnu et morsomt eksempel har vi i følgende lille tekst fra Charles Perraults *Contes* (p.88):

Je suis avec un très profond respect,
 MADEMOISELLE,
 De Votre Altesse Royale,
 Le très humble et très obéissant serviteur,
 P. DARMANCOUR

De formelle faktorer trækker her kraftigt mod efterstilling; men en fokalisering af adjektiverne *profond*, *humble* og *obéissant* (der endda er et verbaladjektiv) ville være katastrofalt for afsenderens hensigt. Det ville nemlig henlede opmærksomheden på, at det overhovedet kunne tænkes, at han ikke havde dyb respekt og var ydmyg og lydige. Dette eksempel afslører også, hvorfor så mange har talt om særlige stilistiske effekter i forbindelse med foranstilling.

6.5 Adjektiver med forskellig betydning i for- og efterstilling

Lad os endelig se på nogle af de tilfælde, hvor samme adjektiv synes at have helt forskellig betydning i AS og SA. Vi har allerede været inde på forskellen på de synkategoriematiske adjektiver i AS og SA. Også andre tilfælde falder let på plads. *Du nouveau vin* er vin, man lige har fået og (evt.) lige er begyndt at drikke; *du vin nouveau* er vin, der for nylig er blevet til vin. Parallelt er *une nouvelle robe* en kjole, man lige har taget på i stedet for den forrige, medens *une robe nouvelle* er en kjole, der er efter nyeste mode. Foranstillet har vi ny over for tidligere, efterstillet ny over for gammel. Foranstillet får *nouveau* altså en numeral værdi, efterstillet en beskrivende/klassificerende. En lignende forklaring synes at kunne appliceres på *ancien*. *Un ancien roi* er en tidligere konge, *un roi ancien* er en konge fra den tid, man kalder *ancien*. Andre adjektiver er vanskeligere. *Un pauvre homme* er en stakkels mand; *un homme pauvre* en fattig mand. En forklaring på dette spil kræver en nærmere semanalyse af adjektivet *pauvre*. Man kunne forestille sig, at det indeholder et mindre specifikt sem, der angiver noget med mangel, og et mere specifikt sem, der angiver, at temaet for manglen er jordisk gods. I foranstilling forsvinder den specifikke angivelse, der kun kan komme frem i en fokaliseret kontekst, og tilbage bliver en helt generel mangelsituation. En stakkels mand, er faktisk en mand, der generelt mangler. Det kan være venner, helbred, intelligens osv. Og det kan selvfølgelig også være penge. Efter vore normer er en fattig mand alt andet lige også en stakkels mand; men alt andet er ofte ikke lige. Han er måske lykkelig, fordi han uden penge har færre problemer. Tilbage står at undersøge, om alle de adjektiver, litteraturen har nævnt som tvetydige, kan forklares efter samme model. Det vil i alle tilfælde kræve en grundig semanalyse af hvert enkelt adjektiv.

7. Konkluderende bemærkninger

Et særlig attraktivt træk ved fokaliseringsforklaringen er, at den gør rede for, at placeringen på en gang afhænger af *langue-* og af *parole-*fænomener. Fokalisering er netop en mekanisme, der involverer begge niveauer. Den er restringeret/markeret på *langue-*niveau og manifesterer sig inden for de *langue-*afstukne grænser på *parole-*niveau. Det er derfor klart, at taler kan spille på placeringen, men vel at mærke kun inden for de rammer, teorien giver ham. Derfor kan *parole-*fænomener som stilistiske,

rytmiske og/eller eufoniske hensyn, analogi, geografiske forskelle m.m. spille en rolle for valget.

Fokaliseringshypotesen har vist sig i stand til at forklare hovedparten af de fænomener og regler, der er knyttet til adjektivets placering. I nogle tilfælde har vi dog måttet nøjes med at komme med tentative forklaringer. Det gjaldt fx vores diskussion i afsnit 6.2 af den obligatoriske efterstilling af sammensatte adjektiver af typen *bleu clair* samt tendensen til foranstilling af adjektiver med det negative præfiks *in-*. I andre tilfælde har vi måttet stille os tilfreds med at påvise, at fokaliseringsteorien er forenelig med de observerede data, uden at den kan byde på nogen egentlig forklaring. Det gjaldt fx diskussionen ovenfor af adverbial foranstilling. Det skal endelig endnu engang præciseres, at applikationen af fokaliseringsteorien forudsætter en semanalyse af de enkelte adjektiver. Kun efter en sådan analyse vil man formentlig også kunne komme nærmere ind på det helt afgørende problem vedrørende den indbyrdes vægtning af alle de faktorer, der spiller ind på fokaliseringen i selve ytringssituationen.

Lad os til sidst understrege, at dette blot er et bidrag til forståelsen af adjektivets placering; men et samlende bidrag med stort deskriptivt potentiale, håber vi. Tilgangen har endvidere øget forklaringsværdi, fordi fokaliseringsmekanismerne bygger på et uafhængigt princip og er defineret uafhængigt af det konkrete problem. Den modulære angrebsvinkel gør det muligt at tage højde for alle de implicerede faktorer, hvoraf en af de allervæsentligste netop er fokaliseringsmekanismerne²¹.

Henvisninger

- Bach, E. 1968. Nouns and Noun Phrases. E. Bach & R.T. Harms, eds. *Universals in Linguistic Theory*. New York : Holt, Rinehart & Winston. 91-122.
- Bartning, Inge. 1980. *Remarques sur la syntaxe et la sémantique des pseudo-adjectifs dénominaux en français*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Bartning, Inge & Michèle Noailly. 1993. Du relationnel au qualificatif : flux et reflux. *L'information grammaticale* 58. 27-32.
- Blinkenberg, Andreas. 1928. *L'ordre des mots en français moderne*, Vol.1. København: Munksgaard.

- Bossong, G. 1980. Compte rendu de Waugh (1977). *Zeitschrift für Romanische Philologie* 96,3-4. 432-439.
- Damourette, Jacques & Edouard Pichon. 1911-1930. *Des mots à la pensée. Essai de grammaire de la langue française*. Tome second. Paris: Éditions d'Artrey.
- Forsgren, Mats. 1978. *La place de l'adjectif épithète en français contemporain. Etude quantitative et sémantique*. Acta Universitatis Upsaliensis. Uppsala: Almqvist & Wiksell.
- Forsgren, Mats. 1983. Compte rendu de Waugh (1977). *Studia Neophilologica* 55,2. 222-240.
- Kronning, Hans. 1993. Modalité et réorganisation énonciative de la phrase. G. Hilty, éd. *Actes du XXe Congrès International de Linguistique et de Philologie Romanes*, Tome I: Séances d'ouverture – la phrase. Bern: Francke Verlag. 354-366.
- Larsson, Björn. 1994. *La place et le sens des adjectifs épithètes de valorisation positive*. Lund: Lund University Press.
- Leischner, Susanne. 1990. *Die Stellung des attributiven Adjektivs im Französischen*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Martin, Philippe. 1981. Pour une théorie de l'intonation : l'intonation est-elle une structure congruente à la syntaxe? M. Rossi, éd. *L'intonation. De l'acoustique à la sémantique*. Paris.
- Nølke, Henning. 1987. Les adverbess contextuels et la focalisation. Stanislas Karolak éd. *Structure thème-rhème dans les langues romanes et slaves*. Université de Silésie. 79-104.
- Nølke, Henning. 1992. NE...PAS : négation descriptive ou polémique? Contraintes formelles sur son interprétation. *Langue Française* 94. 48-67.
- Nølke, Henning. 1993. *Le regard du locuteur*. Paris: Kimé.
- Nølke, Henning. 1994. *Linguistique modulaire : de la forme au sens*. Louvain-Paris: Peeters.
- Nølke, Henning. (i trykken). Anaphoricité et focalisation : le cas du pronom personnel disjoint. Mulder & Tasmowski, eds. *Relations anaphoriques et (in)cohérence*.
- Palsgrave, John. 1852. *L'éclaircissement de la langue française*. Paris: Édition par F. Génin. (Original udgave, London 1530)
- Pedersen, John, Ebbe Spang-Hanssen, Carl Vikner. 1980. *Fransk Grammatik*. København: Akademisk Forlag.
- Perrault, Charles. 1993. *Contes*. Paris: Bookking international.

- Picabia, Lélia. 1978. *Les constructions adjectivales en français. Systématique transformationnelle*. Genève/Paris: Librairie Droz.
- Reiner, Erwin. 1968. *La place de l'adjectif épithète en français. Théories traditionnelles et essai de solution*. Wien/Stuttgart: Wilhelm Braumüller.
- Riegel, Martin. 1985. *L'adjectif attribut*. Linguistique nouvelle. Paris: PUF.
- Stati, Sorin. 1979. *La sémantique des adjectifs. Essai d'analyse componentielle appliquée aux langues romanes*. Paris: Fayard.
- Togebj, Knud. 1985. *Grammaire française, Vol V*. København: Akademisk Forlag.
- Vaugelas, Claude Favre de. 1647. *Remarques sur la langue françoise*, facsimilé de l'édition originale, publié par Jeanne Streicher, Paris 1934.
- Waugh, Linda R. 1977. *A Semantic Analysis of Word Order*. Leiden: E. J. Brill.
- Wilmet, Marc. 1980. Antéposition et postposition de l'épithète qualificative en français contemporain : matériaux. *Travaux de linguistique* 7. 179-202.
- Wilmet, Marc. 1986. *La détermination nominale, quantification et caractérisation*. Linguistique nouvelle. Paris: PUF.
- Wilmet, Marc. 1993. Sur l'antéposition et la postposition de l'épithète qualificative en français, apologie linguistique. *Revue de Linguistique Romane* 57. 5-25.
- Wittgenstein, Ludwig. 1961. *Tractatus Logico-philosophicus*. London: Routledge & Kegan Paul. (Første tyske udgave i *Annalen der Naturphilosophie*. 1921).
- Zuber, Ryszard. 1973. La catégorémacité et les adjectifs en polonais. *Langages* 30. 125-131.

Noter:

- 1: Man kunne fristes til at sige (som nogle har gjort), at adjektivet er en slags mellemting mellem fx numeralier, der altid står foran substantivsyntagmets kerne, og præpositionssyntagmer, der altid befinder sig i bagfæltet.
- 2: Eller: *Le bleu manteau des rois pouvait gêner vos pas : La pourpre vous va mieux : le sang n'y paraît pas* (Hugo, *Hernani*, IV, 4; citeret efter Damourette & Pichon, Tome II, p. 43).
- 3: Denne artikel er skrevet som et oplæg til et kapitel i *Del franske Sprog*. Derfor er benyttet „vi“ i stedet for „jeg“, selv om jeg er eneansvarlig for tekstens nuværende form. Jeg har dog haft stor glæde af kommentarer fra fransksproglens andre medlemmer.
- 4: Se Mats Forsgrens forord til Larsson (1994 : 5).
- 5: Damourette & Pichon's analyse af adjektivet *seul* illustrerer glimrende deres ideer. Foranstillet

- udtrykker *seul* „*seul de son espèce*, ex. : “ pour moi, le *seul* homme est l’homme que j’aime „.“ Efterstillet udtrykker det, at substantivet „*est seul de sa substance*, ex. : « C’est un travail trop dur pour un homme *seul*„.“ Endelig vises, at *seul* som frit prædikativ udtrykker, at substantivets referent „*est seul à intervenir dans le phénomène*, ex. : « *Seul*, l’homme est en possession du langage articulé; – l’homme, *seul*, est en possession du langage articulé; l’homme est, *seul*, en possession du langage articulé „.“
- 6: Vi vender tilbage til disse teorier for at underkaste dem en nærmere vurdering senere.
 - 7: Waugh viser bl.a., at den subjektive værdi, der traditionelt tillægges foranstilling af adjektivet ikke er „an invariant of all uses of pre-position of the adjective – it is, rather, a contextual variant of the deictic modification of the lexical meaning of the substantive“ (1977:149).
 - 8: Wilmet må her opfatte betydning nærmest referentielt. Ved SA opnår man foreningsmængden af substantivets og adjektivets træk ($S \cup A$) og fællesmængden ($S \cap A$) af deres virtuelle referenter.
 - 9: Sammenlign: *Il n’est pas seulement heureux poète, mais poète heureux* (Togebj 1965:122).
 - 10: Dette gælder typisk de såkaldte synkategoriematiske adjektiver, der netop er defineret ved, at de tager deres (nøjagtige) betydning fra det substantiv, de knytter sig til (jf Zuber 1973). Det er også derfor nogle taler om, at *bon* har une «virtualité intégrée».
 - 11: Se Nølle (1994:127-145) for en samlet gennemgang af fokalisering på fransk.
 - 12: Denne intonationskurve markerer enten afslutningen på en ytring eller et overordnet syntaktisk brud i forbindelse med fx et indskud eller en parentetisk tilføjelse.
 - 13: Majorafgrænsere har en stejlere kontur og benyttes ved overordnede syntaktiske grænser, medens minorafgrænsere med mindre stejl kontur benyttes ved underordnede syntaktiske grænser.
 - 14: For adjektivet er det mere korrekt at tale om „tillader“, da det vel må siges at være substantivet, det lægger sig til, der er den egentlige referenceskaber.
 - 15: Substantivet er som kerne i syntagmet den egentlige referenceskaber og vil derfor også i strukturen (Sub(Adj)) bevare sine referentielle egenskaber. Se også foregående note.
 - 16: Der er dog formentlig endnu en faktor på spil her. Som nævnt i 4.2. ser det nemlig ud til, at tunge kerner – især sammensatte substantiver af typen *S de S* – kraftigt favoriserer domænestrukturtype b., hvori substantivet afslutter sin egen akcentgruppe. Dette betyder, at et adjektiv i slutfelt i sådanne tilfælde udgør sin egen rytmegruppe, hvorved det fremhæves yderligere, noget man kan forestille sig, at specielt lettere adjektiver helst undgår.
 - 17: I virkeligheden er der tale om, at substantivsyntagmet er simpelt fokus i den benægtede sætning, og at nægtelsen associerer sig med dette fokus (Nølle 1992).
 - 18: Hvilket bl.a. viser sig ved, at det næppe kan gradbøjes.
 - 19: Det er interessant i denne forbindelse, at normalt ubøjede adjektiver (*capot, chic, grognon, ...*) tilsyneladende er bøjede i de meget sjældne tilfælde de foranstilles: *Ah! c’est une chique femme* (Proust, citeret efter Damourette & Pichon 1911-1930: tome II, s.94).
 - 20: Dette er et meget væsentligt faktum, der bør udnyttes i den leksikalske beskrivelse af de synkategoriematiske adjektiver.
 - 21: Kjær Jensen har været så venlig at læse en tidligere version af denne artikel. Jeg har haft stor glæde af hans grundige kommentarer.